بەشی مایە پووچ بوون و قەدەغەکردنی دەستکاری ماڵ و پارە (الإفْلاسُ وَالحَجْر)

ئەگەر کەسێك مایەی پووچ (إفلاس)بوو وە قەرزاری خەڵك بوو ، ئەوە دروستە بۆ خاوەن قەرزەکان هەرچیان دەست دەکەوێت لە پارە و ماڵی بیبەن ، تەنها ئەو شتە زۆر پێویستیانە نەبێت کەژیانی خۆی وماڵ و منداڵی لەسەر ڕاوەستاوە ئیتر خواردن بێت یان پۆشاك و جل و بەرگ بێت[486] وە هەرکەسێك ماڵێکی خۆی لا ببینێتەوە کەلەکاتی خۆی دا پێی فرۆشتوە و پارەکەی نەداوە ئەوە لە هەموو خاوەن قەرزەکانیتر ماف دار ترە بەو شتە[487] ، وەئەگەر ماڵی کابرای مایە پووچ بوو (المُفْلس) هەموو

---

(486) لەبەر فەرموودەکەی (أَبُو سَعِيْدِ الخُدْرِي) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : پیاوێك لەسەر دەمی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) تووشی (زەرەرێك) بوو لەبرێك میوەدا کە کڕی بووی ، جا زۆر قەرزار بوو بۆیە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**تَصَدَّقُوا عَلَيْهِ**)) . واتە : پێی ببەخشن ، جا خەڵکیش پێیان بەخشی ، بەڵام هەر قەرزەکانی تەواو نەکرد ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەخاوەن قەرزەکانی فەرموو : ((**خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ ، وَلَيْسَ لَكُمْ إِلاَّ ذَلِكَ**)) واتە : هەرچیتان بینیەوە بیبەن ، وەهیچتان بۆ نیە تەنها ئەوە نەبێت ، [رواه مسلم (1556/1191/3) وغيره] .

(487) لەبەر فەرموودەکەی (أَبُو هُرَيْرَةَ) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ أَدْرَكَ مَالَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ رَجُلٍ قَدْ أَفْلَسَ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ**)) . واتە : ئەگەر هەرکەسێك گەیشت بەماڵەکەی خۆی دا لای پیاوێکی مایە پووچ بوو (مُفْلِس) ، ئەوە ئەو لەکەسێکی تر ماف دار ترە بەوە ، – بەو مەرجە هیچی لەنرخەکەی وەرنەگرتبێت ، بەڵام ئەگەر شتێکی لە نرخەکەی وەرگرتبوو ئەوە بەپێی قەرزەکەی

قەرزەکانی تەواو نەکرد ئەوە ئەوەی هەیەتی بەپێی ئەندازەی قەرزەکان دابەش دەکرێت لەنێوانی خاوەن قەرزەکان دا ، وە لەوە زیاتر بۆیان نییەئیتر داوای هیچیتری لێ بکەن (٤٨٨) وەدروستیش نییە بخرێتە بەندیخانەوە (٤٨٩) وەدروستە داوەر (حَجْر)ی بخاتە سەر و قەدەغەی بکات

بەشی بەر دەکەوێت لەگەڵ خاوەن قەرزەکانی تردا – [رواه البخاری (2402/62/5) ومسلم (1559/1193/3)] .

(488) لەبەر فەرموودەکەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**فإنْ كانَ قَضاهُ مِنْ ثَمَنِهَا شَيْئَاً فَمَا بَقِيَ فَهُوَ أُسْوَةُ الغُرَمَاءِ ، وَأَيُّمَا إِمْرِئٍ هَلَكَ وَعِنْدَهُ مَتَاعُ إِمْرِئٍ بِعَيْنِهِ إِقْتَضَى مِنْهُ شَيْئَاً أَوْ لَمْ يَقْتَضِ فَهُوَ أَسْوَةُ الغُرَمَاءِ**)) . واتە : جا ئەگەر شتێکی لە نرخی ئەو شتە وەر گرتبوو ئەوە بەپێی ئەندازەی قەرزەکەی لەگەڵ خاوەن قەرزەکانی تردا بەشی بەر دەکەوێت ، – لەو کاتەدا لەکەس ماف دار تر نییە بەبردنی ئەو شتە چونکە هەندێکی لەنرخەکەی وەرگرتوە – ، وەهەرکەسێك تیابچێت و شت و مەکی کەسێکی تری لابێت ئیتر هەندێکی لەنرخەکەی وەر گرتبێت یان وەری نەگرتبێت ئەوە هەر بەپێی ئەندازەی قەرزەکەی لەگەڵ خاوەن قەرزەکانی تردا بەشی دەکەوێت [رواه ابو داود (3/رقم/3522) وابن ماجە (2359) وغيرهما وهو صحيح بروانە الارواء (5/269–270) وصحيح ابن ماجە (1910)] .

(489) چونکە ئەوە پێچەوانەی عەدالەتی قورئان و سوننەتە ، خوای گەورە لەسورەتی (البقرة :28) دا دەفەرمووێ : ﴿**وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ**﴾ واتە : وە ئەگەر کابرای قەرزار کەم دەست و نەدار بوو ئەوە مۆڵەتی بدەن تا توانای دەبێت وە ئەگەر هەر ببیبەخشن ئەوە چاکترە بۆ ئێوە ئەگەر بە خۆتان بزانن .

وە (عَمْرو بنُ شريد) لە باوکیەوە (خوای لێ ڕازی بێت) دەگێڕێتەوە کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لَيُّ الواجِدِ يُحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتَهُ**)) بۆ زانینی واتاکەی بروانە (پ429) ، کەوا بوو سزادان بۆ کەسێکە هەیبێت و نەیداتەوە ، بەڵام کەسێك ئەگەر نەیبوو سزادانی دروست نییە .

لەدەست کاری کردنی پارەو موڵکی ، وە بیفرۆشێت بۆ دانەوەی قەرزەکانی [490] وەهەروەها دەتوانێت (حَجـر) بخاتە سەر کەسێکیش کەوا دەست بڵاوەو دەستکاریی (تَـصَرَّفَات)ە کانی لەجێگەی خۆی دا نیيە [491] وەهەتیویش پارە و موڵکی نادرێتە دەستی خۆی دەستکاری بکات بەویستی خۆی تا هەست بەژیری و هۆشیار بوونی دەکرێت [492]

---

(490) قەدەغەکردن لە دەستکاری کردنی ماڵ و موڵك (الحَجْر) لە نێو هاوەڵانی پێغەمبەری خوادا(ﷺ) کارێکی زانراو بووە و لە شەریعەتیش دا (ثَابِت)ە، لە بەر فەرموودەکەی (عُرْوَةُ بنُ الزُّبير) کەوا فەرمووی : (عَبْدُالله بن جَعْفَر) ئاڵ و وێڵێکی کرد و شتێکی کڕی ،جا(عَلِي) (خوای لیٚ ڕازی بێت) –تووڕە بوو– و فەرمووی: دەچم بۆ لای (عُثْمَان) و (حَجْر) دەخەمە سەری ، جا (عَبْدُالله بن جَعْفَر) یش (الزُّبَيْر)ی ئاگادار کردەوە (خوای لیٚ ڕازی بێت) ، ئەویش فەرمووی من شەریکتم لەم کڕینەت دا ، جا (عَلِي) هات بۆ لای (عُثْمَان) (خوای لیٚ ڕازی بێت) و فەرمووی : (حَجْر) بخەرە سەر ئەمە ، جا (الزُّبَيْر) فەرمووی من شەریکیم ، جا (عُثْمَان) یش (خوای لیٚ ڕازی بێت) فەرمووی : من چۆن (حَجْر) بخەمە سەر پیاوێك (زُبَيْر) شەریکی بێت [رواه الشافعي في مسنده (556/160/2) والبيهقي (61/6) وهو اثر صحيح بڕوانە الارواء (1449)] .

(491) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسورەتی (النساء :5) دا کەدەفەرموێ ﴿وَلاَ تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمْ﴾ واتە : وەئەو ماڵانەتان کەخوای گەورە کردویەتە هۆی سەقام گیری ژیان ، مەدەنە دەستی گێلان و نەفامانەوە . (الزَّمَخْشَرِي) لەتەفسیری دا دەفەرمووێ : (السُّفَهَاء) ئەو دەست بڵاوانەن کەپارەکانیان لەشتێك دا خەرج دەکەن کە جێگەی خۆی نیيە ، وە توانایان نیيە لە (إِصْلاح) کردن و بەرهەم هێنان و (تصرف) کردن تێیدا ، جا خوای گەورە ڕوو لە سەرپەرشتیاران دەکات ، و ماڵەکەی داوەتە پاڵی ئەوان ، چونکە ژیان بەوەوە ڕاوەستاوە و سەقام گیر بووە ... [بڕوانە الكشاف (246/1)] .

(492) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسورەتی (النساء :6) دا دەفەرموێ : ﴿وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْـوَالَهُمْ ...﴾ واتە : وەتاقی هەتیوان بکەنەوە تا دەگەنە کاتی ژنهێنان و شووکردن ، جا ئەگەر

وەدروستە بۆ سەر پەرشتیارەكە ئەگەر هەژارو كەم دەست بوو بەچاكە (بالمعروف) لەماڵەكەی بخوات لەجیاتی بەخێو كردنی . ([493])

ژیری و هۆشیاریتان تیایاندا بەدی كرد ، ئەوە پارەو ماڵە كانیان بدەنەوە دەستی خۆیان ...

(493) لەبەر فەرموودەكەی خوای گەورە لە سورەتی (النساء : 6) دا كە دەفەرموێ : ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيّاً فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيْراً فَلْيَأْكُلْ بِالمَعْرُوف﴾ واتە : وە ئەو — سەرپەرشتیارە — ی كە دەوڵەمەندە باخۆی بپارێزێت لەخواردنی ماڵی هەتیو ، وە ئەوەیشی كە كەم دەست و هەژارە با بەچاكی و بەبێ زیادە ڕەوی لێ ی بخوات .

دایكە (عَائِشَة) (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرموێ : ئەم ئایەتە لەبارەی ماڵی هەتیوەوە دابەزیوە ، كەوا ئەگەر سەرپەرشتیارەكە هەژار بوو ئەوە لێ ی دەخوات بەچاكە (بِمَعْرُوف) لەجیاتی هەستانی بەخێو كردنی [رواه البخاری (8/رقم/4575) ومسلم (3091/2315/4)] .

(الحمد لله) ئەوە بەشی مایە پووچ بوون وقەدەغە كردنی دەستكاری ماڵ وپارە كۆتایی پێ هات وە ئێستایش دەچینە سەر بەشی سنووری تاوانەكان .

لەبلاْوکراوەکانی مالْپەڕی ئیمان وەن
www.iman1.com
هەمیشە لەگەڵمان بن بۆنوێبوونەوەی ئیمان
imanonekurd@yahoo.com